O‘QITUVCHINING SINF RAHBARI, PEDAGOG VA MENEJER SIFATIDAGI FUNKSIYALARI

Abduraimova Marhabo O'tkir qizi
Tursunqulova Aziza Xayrulla qizi
DTPI Filologiya fakulteti O'zbek tili va adabiyoti yo'nalishi talabalari
https://doi.org/10.5281/zenodo.24390626

Annotatsiya. Ushbu ilmiy tezisda zamonaviy ta'lim tizimida o‘qituvchining ko‘p qirrali kasbiy faoliyati — pedagog, sinf rahbari hamda ta'lim menejeri sifatidagi asosiy funksiyalari tizimli ravishda tahlil qilingan. Tadqiqotda o‘quv-tarbiya jarayonini tashkil etish, sinf jamoasini boshqarish, ijtimoiy-psixologik muhitni optimallashtirish hamda ota-onalar bilan hamkorlik mexanizmlari ilmiy-nazariy jihatdan asoslab berilgan.
Kalit so‘zlar: o‘qituvchi, pedagogik funksiya, sinf rahbari, ta'lim menejmenti, sinf jamoasi, tarbiya jarayoni, boshqaruv kompetensiyasi.

Аннотация. В данном научном тезисе системно проанализирована многогранная профессиональная деятельность учителя в современной системе образования — его ключевые функции как педагога, классного руководителя и образовательного менеджера. Научно обоснованы механизмы организации учебно-воспитательного процесса, управления классным коллективом, оптимизации социально-психологического климата и взаимодействия с родителями.
Ключевые слова: учитель, педагогическая функция, классный руководитель, образовательный менеджмент, классный коллектив, воспитательный процесс, управленческая компетентность.

Abstract. This scientific thesis systematically analyzes the multifaceted professional activity of a teacher in the modern education system—specifically their core functions as an educator, classroom leader (homeroom teacher), and educational manager. The study scientifically substantiates mechanisms for organizing the teaching and upbringing process, managing the student body, optimizing the socio-psychological climate, and fostering collaboration with parents.
Keywords: teacher, pedagogical function, classroom leader, educational management, student community, upbringing process, managerial competence.

Kirish.

Bugungi globallashuv va ta'lim tizimini tubdan modernizatsiya qilish sharoitida o‘qituvchi shaxsi va uning kasbiy funksiyalariga qo‘yilayotgan talablar sifat jihatidan yangi bosqichga ko‘tarildi. Zamonaviy maktab o‘qituvchisi endilikda faqatgina muayyan o‘quv fanidan bilim beruvchi mutaxassis bo‘lib qolmay, balki o‘quvchilarning intellektual, ma'naviy-axloqiy va ijtimoiy rivojlanishini yo‘naltiruvchi murakkab tizimning bosh subyekti sifatida namoyon bo‘lmoqda. O‘zbekiston Respublikasining “Ta'lim to‘g‘risida”gi Qonuni hamda ta'lim sohasidagi strategik islohotlar pedagog kadrlarning kasbiy mahorati, tarbiyaviy salohiyati va boshqaruv (menejerlik) kompetensiyalarini uyg‘un ravishda rivojlantirishni

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

taqozo etadi [1]. Ushbu tadqiqotning dolzarbligi shundaki, amaliyotda o'qituvchining uch asosiy roli — pedagoglik, sinf rahbarligi va menejerlik funksiyalari o'rtasidagi uzviy bog'liqlik yetarlicha tizimlashtirilmagan. Mazkur funksiyalarning nazariy asoslari va amaliy mexanizmlarini aniqlash ta'lim-tarbiya sifati hamda samaradorligini oshirishda muhim ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

Asosiy qism.

O'qituvchining kasbiy faoliyati strukturasini chuqur tahlil qilish uning uchta o'zaro bog'liq va bir-birini to'ldiruvchi funksional yo'nalishini ajratib ko'rsatish imkonini beradi:

1. O'qituvchining pedagog (ta'lim beruvchi) sifatidagi funksiyalari. Pedagog sifatida o'qituvchining asosiy vazifasi o'quvchilarning bilish faoliyatini ilmiy asosda tashkil etish, ularda mustaqil va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirishdan iborat. Zamonaviy pedagogik yondashuvlar (shaxsga yo'naltirilgan ta'lim, kompetensiyaviy va faoliyatga asoslangan yondashuvlar) doirasida o'qituvchi tayyor bilimlarni uzatuvchi emas, balki o'quvchini mustaqil izlanishga undovchi fasilitator va mentor vazifasini bajaradi [2]. Bunda didaktik maqsadlarni to'g'ri belgilash, interfaol o'qitish metodlari hamda raqamli ta'lim texnologiyalaridan o'rinli foydalanish, shuningdek, har bir o'quvchining individual psixologik xususiyatlari va o'zlashtirish darajasini inobatga olish pedagogik funksiyaning o'zagini tashkil etadi.

2. O'qituvchining sinf rahbari (tarbiyachi) sifatidagi funksiyalari. Sinf rahbari maktab tarbiyaviy tizimining markaziy bo'g'ini bo'lib, u o'quvchilar jamoasini shakllantirish va har bir bolaning shaxs sifatida kamol topishi uchun mas'uldir. Sinf rahbarining funksional majburiyatlari quyidagi yo'nalishlarni qamrab oladi: birinchidan, o'quvchilarda yuksak ma'naviy-axloqiy fazilatlar, fuqarolik pozitsiyasi, vatanparvarlik hamda milliy va umuminsoniy qadriyatlarga hurmat hissini tarbiyalash; ikkinchidan, sinfda sog'lom ijtimoiy-psixologik muhitni yaratish, o'quvchilarning qiziqish va qobiliyatlarini diagnostika qilish hamda ularning ijtimoiy moslashuviga ko'maklashish; uchinchidan, "oila — mahalla — ta'lim muassasasi" hamkorligi doirasida ota-onalar bilan tizimli pedagogik-psixologik maslahat ishlarini olib borish va o'quvchilarning darsdan tashqari bo'sh vaqtini mazmunli tashkil etish [3].

3. O'qituvchining menejer (boshqaruvchi) sifatidagi funksiyalari. Zamonaviy ta'lim menejmenti nuqtai nazaridan har bir o'qituvchi o'z sinfi doirasida kichik boshqaruv tizimining rahbari — menejeri hisoblanadi. Menejerlik funksiyasi klassik boshqaruv siklining barcha bosqichlarini o'z ichiga oladi: rejalashtirish (o'quv va tarbiyaviy ishlarning strategik va joriy rejalarini tuzish), tashkil etish (sinf faollarini shakllantirish, vazifalarni o'quvchilar o'rtasida oqilona taqsimlash, o'zini-o'zi boshqarish organlari faoliyatini yo'lga qo'yish), motivatsiya (o'quvchilarning o'qishga va ijtimoiy faollikka bo'lgan ichki intilishlarini rag'batlantirish) hamda nazorat va tahlil (ta'lim natijalarini monitoring qilish, diagnostika va korreksiya ishlarini olib borish) [4]. Bundan tashqari, o'qituvchi-menejer dars vaqti va ta'lim resurslaridan unumli foydalanish, sinf jamoasida yuzaga keladigan nizoli vaziyatlarni konstruktiv hal etish (konfliktologiya) hamda elektron jurnal va raqamli boshqaruv platformalaridan samarali foydalanish ko'nikmalariga ega bo'lishi zarur.

1-jadval. O'qituvchining kasbiy funksiyalari qiyosiy tavsifi

Funksional rol	Asosiy maqsadi	Amaliy faoliyat yo'nalishlari
Pedagog	Bilim, ko'nikma va kompetensiyalarni shakllantirish	Darsni loyihalash, interfaol metodlarni qo'llash, individual yondashuv, baholash va diagnostika.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

Sinf rahbari	Shaxsni ma'naviy-axloqiy va ijtimoiy tarbiyalash	Sinf jamoasini jipslashtirish, ota-onalar bilan ishlash, tarbiyaviy soatlar, ijtimoiy himoya.
Menejer	Ta'lim-tarbiya jarayoni va resurslarni samarali boshqarish	Rejalashtirish, vaqt va resurslar menejmenti, motivatsiya, nizolarni boshqarish, monitoring.

Xulosa.

O'tkazilgan nazariy tahlillar shuni ko'rsatadiki, zamonaviy o'qituvchining pedagog, sinf rahbari va menejer sifatidagi funksiyalari bir-biridan ajralgan holda emas, balki yaxlit tizim sifatida amal qilgandagina yuqori pedagogik natijadorlikka erishiladi. Pedagogik mahorat o'quv jarayonining ilmiy-metodik sifatini ta'minlasa, sinf rahbarligi o'quvchi shaxsining ma'naviy kamolotini kafolatlaydi, menejerlik kompetensiyasi esa ushbu jarayonlarni aniq maqsad sari tizimli boshqarish va resurslardan oqilona foydalanish imkonini beradi. Shu bois, bo'lajak va amaliyotchi o'qituvchilarning malakasini oshirish tizimida pedagogik-psixologik bilimlar bilan bir qatorda ta'lim menejmenti hamda konfliktologiya asoslarini chuqur o'rgatish maqsadga muvofiqdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. O'RQ-637-son. – Toshkent, 2020-yil 23-sentabr.
2. Azizxodjayeva N.N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – Toshkent: O'zbekiston yozuvchilar uyushmasi Adabiyot jamg'armasi nashriyoti, 2006. – 160 b.
3. Mavlonova R., To'rayeva O., Xoliqberdiyev K. Pedagogika: Darslik. – Toshkent: O'qituvchi, 2018. – 512 b.
4. Turg'unov S.T., Maqsudova L.A. Pedagogik jarayonlarni tashkil etish va boshqarish. – Toshkent: Fan, 2009. – 148 b.
5. Djurayev R.X., Turg'unov S.T. Ta'lim menejmenti. – Toshkent: Voris-Nashriyot, 2006. – 264 b.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.